



**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ  
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI  
ÇOCUK GELİŞİMİ TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM**

**Selda AY**

**Tezsiz Yüksek Lisans**

**KONYA  
Haziran 2023**

# OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Selda AY

KTO Karatay Üniversitesi  
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü  
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı  
Çocuk Gelişimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı

Tezsiz Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice YALÇIN

Konya  
Haziran 2023

## KABUL VE ONAY

Selda AY tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Dönemde Sosyal Duygusal Gelişim” başlıklı bu çalışma, 9 Haziran 2023 tarihinde başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

**Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice YALÇIN**  
KTO Karatay Üniversitesi

---

Bu tezsiz yüksek lisans bitirme projesinin yapılması gereken bütün gerekliliklerinin yerine getirdiğini onaylıyorum.

---

**Doç. Dr. Hatice YALÇIN**  
Anabilim Dalı Başkanı

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Projesi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

---

**Dr. Öğr. Üyesi Necati VARDAR**  
Enstitü Müdürü

## BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Tezsiz Yüksek Lisans tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.<sup>1</sup>

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir.<sup>2</sup>

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.<sup>34</sup>

9 Haziran 2023

---

**Selda AY**

---

<sup>1</sup> MADDE 6(1) Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

<sup>2</sup> MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

<sup>3</sup> MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

<sup>4</sup> MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

## ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Doç. Dr. Hatice YALÇIN danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemın kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

9 Haziran 2023

---

**Selda AY**

## TEŐEKKÖR

Bu çalıőmanın yűrűtűlmesinde tűm yoęunluęuna raęmen desteęini hiçbir zaman esirgemeyen, sorularımı yanıtız bırakmayan, çalıőmam konusunda beni cesaretlendiren danıőmanım Doç. Dr. Hatice Yalçın'a sonsuz teőekkűrlerimi sunarım.

9 Haziran 2023

Selda AY

## ÖZET

Selda AY

Okul Öncesi Dönemde Sosyal Duygusal Gelişim

Tezsiz Yüksek Lisans

Konya, 2023

Okul öncesi dönem, gelişimin en hızlı olduğu ve çocukların temel becerilerini elde ettiği bir yaşam evresidir. Okul öncesi dönem, çocuğun sosyal duygusal gelişimi açısından sağlam bir temel oluşturabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Sosyal duygusal gelişim, çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını anlamalarını, davranışlarını düzenlemelerini, hedeflere sahip olmalarını, empati gösterme ve akranlarıyla sosyalleşmelerini sağlamak için birbiri üzerine inşa edilen birbiriyle ilişkili beceriler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal duygusal gelişim, aile, arkadaşlar, öğretmenler, akademik eğitim ve teknoloji gibi faktörlerden etkilenmektedir. Alanda önde gelen teorisyenler, yetişkinlerin sosyal duygusal gelişimi teşvik eden ve sosyal olarak etkileşimli bir ortam sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal becerileri yüksek olan çocukların sonraki eğitim hayatlarında başarılı oldukları ve okula kolay uyum sağladığı bilinmektedir. Sosyal duygusal gelişim alanında eksikliği olan çocuklarında, saldırganlık, suç işleme ve madde kullanımı dahil olmak üzere zorlayıcı davranışlar açısından daha yüksek riskler taşımaktadır. Çocukların gelecek yaşamlarında kritik etkiye sahip sosyal duygusal gelişim aileler ve öğretmenler tarafından desteklenmesi gerekmektedir ve bu yönde eğitim programları oluşturulmalıdır.

### **Anahtar Kelimeler**

Okul öncesi dönem, sosyal duygusal gelişim, sosyal yeterlik, sosyal duygusal gelişimin önemi

## **ABSTRACT**

Selda AY

Okul Öncesi Dönemde Sosyal Duygusal Gelişim

Tezsiz Yüksek Lisans

Konya, 2023

Preschool period is a life stage in which development is the fastest and children acquire basic skills. The pre-school period is of great importance in order to establish a solid foundation for the social and emotional development of the child. Social emotional development is defined as interrelated skills that are built on each other to enable children to understand their own and others' emotions, regulate their behavior, have goals, show empathy and socialize with their peers. Social emotional development is affected by factors such as family, friends, teachers, academic education and technology. Leading theorists in the field argue that adults should provide an environment that promotes social emotional development and is socially interactive. It is known that children with high social and emotional skills in the pre-school period are successful in their next education life and adapt easily to school. Children with social emotional development deficits are at higher risk for compulsive behaviors, including aggression, delinquency, and substance use. Social-emotional development, which has a critical impact on children's future lives, should be supported by families and teachers, and education programs should be established in this direction.

### **Keywords**

Preschool period, social emotional development, social competence, importance of social emotional development



## İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY .....	i
BİLDİRİM .....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER .....	iv
TABLolar DİZİNİ .....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
1. GİRİŞ .....	1
2. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM .....	3
2.1. Sosyal Duygusal Gelişim Kuramları .....	6
2.1.1. Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı.....	6
2.1.2. Psikoseksüel Gelişim Kuramı.....	8
2.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Duygusal Gelişimin Önemi.....	11
3. OKUL ÖNCESİNDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER .....	13
3.1. Sosyal Duygusal Gelişimde Aile Faktörü .....	13
3.2. Sosyal Duygusal Gelişimde Okul ve Öğretmen Faktörü .....	14
3.3. Sosyal Duygusal Gelişimde Arkadaş ve Oyun Faktörü .....	15
3.4. Sosyal Duygusal Gelişimde Teknoloji Faktörü.....	16
4. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ .....	18
5. SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİMİN DESTEKLENMESİ .....	20
6. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	24
KAYNAKLAR .....	25
ÖZGEÇMİŞ .....	<b>Hata! Yer işareti tanımlanmamış.</b>

## TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Örnek tablo başlığı..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

## ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Erik erikson'un psikososyal gelişim dönemleri .....	8
Şekil 2. Freud' in psikoseksüel gelişim aşamaları.....	10

## 1. GİRİŞ

Okul öncesi dönem, çocuğun sosyal duygusal gelişim alanında son derece önemli ve kritik bir aşamadır. Çocuğun içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve sosyalleşebilmesi için başkalarıyla sağlıklı etkileşimler sergilemesi, tepkilerini düzenlemesi, empati yeteneği, yakın ilişkileri kurması, olumlu benlik imajı sergilemesi, paylaşma ve iş birliği yapma gibi sosyal duygusal becerilere sahip olması gerekmektedir (Saarni, 2001; Çiftçi ve Uyanık, 2018).

Sosyal duygusal gelişim, çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını anlamalarını, davranışlarını düzenlemelerini ve akranlarıyla sosyalleşmelerini sağlamak için birbiri üzerine inşa edilen birbiriyle ilişkili beceriler olarak tanımlanmaktadır (Payton vd., 2000). Çocuğun kendisi ve başkalarıyla olan ilişkileriyle ilgili olan sosyal ve duygusal gelişim, okul öncesi dönemde desteklenmesi gereken önemli bir gelişim alanıdır. Bu dönemde çocukların sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri, çevrelerine uyum sağlayabilmeleri ve ilişkilerini sürdürebilmeleri için sosyal ve duygusal beceriler kazanmaları gerekmektedir (Jennings ve DiPrete, 2010). Çocuklar bu becerileri önce ailede, ardından akranlarıyla bir arada buldukları, örgün eğitim programının uygulandığı okul öncesi eğitim kurumlarında kazanırlar (Denham vd., 2003).

Okul öncesi dönemde kurulan her türlü etkileşim, çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocukların sosyal gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi bu etkileşimlerin olumlu bir şekilde devam etmesine bağlıdır (Rodker, 2013) ve sosyal beceri adı verilen bazı becerileri sergilemeleri de bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Sosyal beceriler, kişinin diğer insanlarla etkileşim kurmasını sağlayan, toplum tarafından kabul gören ve her iki tarafı da amacına ulaştıran davranışları ifade eder (Kandır ve Alpan, 2008). Ayrıca sosyal becerilere sahip çocukların hem sosyal olarak olumlu yaşam çıktıklarına sahip oldukları hem de akademik iyi oluşları yüksek yetişkinlere dönüştükleri araştırma sonuçlarında görülmektedir. Ters durumda sosyal beceri eksikliği olan çocukların farklı sorunları olabilir (içselleştirme ve dışsallaştırma gibi), akranları tarafından tercih edilmeyebilir, sosyal ve akademik yaşamlarında düşük başarı gösterebilirler (Guralnick, 2011; Razza vd., 2010).

Duygusal beceriler, çocukların gelişiminde rol oynayan ve uyum sağlamalarını sağlayan diğer önemli becerilerdir. Kendinin ve başkalarının duygularını anlama, ifade etme ve

düzenleme bu becerilere örnektir. Çocukların duygusal becerilerini sergilemeleri, başkalarını anlamalarını kolaylaştırır, kendilerine hakim olmalarını, öğrenmeye hazır olmalarını sağlar ve böylece sosyal ve akademik yaşamda iyi bir konuma gelmelerini kolaylaştırır (Rapheal, 2011; Shonkoff, 2010). Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal becerileri yüksek olan çocukların sonraki eğitim hayatlarında başarılı oldukları ve okula kolay uyum sağladığı bilinmektedir (Denham vd., 2012; Sprung vd., 2010). Araştırmalara göre sosyal ve duygusal gelişim, odak noktası olduğunda çocuklar okulda daha başarılı oldukları tespit edilmiştir öğretmenlerin, akademik öğrenmeden önce sosyal ve duygusal becerilerin geliştirilmesini sağlamanın önemini anlamaları gerekmektedir (Denham vd., 2012).

Sosyal duygusal gelişim, bir çocuğun yaşamı boyunca önemli bir role sahiptir. Birçok okul öncesi teorisyeni, sosyal duygusal gelişimin önemini vurgulamaktadır. Albert Bandura, Jean Piaget ve Lev Vygotsky, sosyal duygusal etkileşimin gücüne ve gelişme sürecindeki önemine inanmaktadırlar (Kim ve Baylor, 2006; DeVries, 1997). Bandura'nın sosyal bilişsel teorisi, sosyal etkileşim üzerine kurulmuştur ve çocukların başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrendiğine savunmaktadır. Çocuklara seçenekler sunmanın kendi öğrenmeleri üzerinde güç sağlayacağına, çocukların bağımsızlık kazanmalarına izin vererek öz yeterliklerinin artacağına inanmaktadır. (Kim ve Baylor, 2006). Piaget ve Vygotsky'nin sosyal teorileri de akran etkileşimlerini ve ilişkilerini teşvik etmek üzerinedir (DeVries, 1997). Piaget ve Vygotsky, yetişkinlerin sosyal duygusal gelişimi teşvik eden sosyal olarak etkileşimli bir sınıf sağlaması gerektiğini de savunmaktadır. Bunlar; grup oyunları, karar verme, müzakere, etkileşim, oylama ve sınıf kurallarının geliştirilmesi yoluyla sağlanabilmektedir (Kim ve Baylor, 2006; DeVries, 1997).

Evde ve okulda sosyal duygusal gelişimi desteklemenin birçok faydası bulunmaktadır. Sosyal duygusal yeterliliğe sahip çocukların sosyal yaşamları daha iyi olmakla kalmaz, akademik performansları da etkilenmektedir (Cooper vd., 2009). Okula karşı tutumları daha olumludur ve daha yüksek akademik performans göstermektedir. Sosyal duygusal gelişim alanında eksikliği olan çocuklar, saldırganlık, suç işleme ve madde kullanımı dahil olmak üzere zorlayıcı davranışlar açısından daha yüksek risk taşımaktadırlar (Domitrovich vd., 2017; Funk & Ho, 2018). Çocukların geleceğinde önemli bir etkiye sahip sosyal duygusal gelişim konusu hakkında çalışma planlanmıştır.

## 2. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Uzun yıllardır araştırmacılar, çocukların psikolojik gelişimi ve bu alanı etkileyen faktörler hakkında daha fazla şey öğrenmeye odaklanmıştır (Bandura, 1977; Erickson, 1956; Thomas, 2005). Albert Bandura ve Eric Erickson gibi okul öncesi (erken çocukluk) teorisyenleri, sosyal öğrenmenin ve psikolojik gelişim aşamalarının çocukların başkalarıyla nasıl etkileşime girdiğini, davrandığını ve nasıl bir etkileşimde halinde olduğunu keşfetmeye ve tanımlamaya çalışmışlardır (Bandura, 1977; Erickson, 1956; Thomas, 2005).

Çocukların sağlıklı gelişmelerinde önemli yeri olan sosyal ve duygusal becerilerin kazanılmasında öğretmenlere çok önemli rol düşmektedir. Türkiye'de okul öncesi öğretmenleri, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı'nda (2013) yer aldığı üzere, sınıf ortamında sosyal ve duygusal gelişimi destekleyici sistemli etkinlikler yürütmektedir. Programın yapısı gereği bu etkinliklerin oyun ve etkileşime dayalı olması beklenmektedir. Rodker (2013), çocukların iletişimi başlatma ve sürdürme becerilerini geliştirmeyi planladığı bir müdahalede farklı temalar üzerine dramatik oyunlar oynadıkları ve değerlendirdikleri süreçleri kullanmışlardır. Sonuç olarak, çocukların iletişim becerilerinde önemli bir artış bulmuşlardır. Özetle etkinliklerin yüz yüze yürütüldüğü ve bu becerileri grup içinde geliştirdikleri söylenebilir.

Sosyal duygusal gelişim, bütünleştirici ve işlevsel bir süreçtir. Bu süreç sayesinde çocuklar, başkalarıyla etkileşime girmelerini ve olumlu ilişkiler geliştirmelerini sağlayan duyguları tanıma, ifade etme ve düzenleme becerilerini geliştirmektedir (Denham, 2006). Sosyal ve duygusal olarak yetkin olan çocukların yeni bir öğrenme ortamına uyum sağlama ve hedeflerine ulaşma olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Sosyal duygusal yetkinliği tanımlamak ve ölçmek ve sorunları tespit etmek için araştırmacılar, sosyal yeterlilik ve duygusal yetkinliğin iki farklı ancak örtüşen gelişimsel alan olduğunu açıklamıştır (Squires vd., 2015).

Sosyal yeterlilik, çocukların başkalarıyla olumlu ve etkili bir şekilde etkileşime girmesine izin veren bir dizi davranışı ifade etmektedir (Jones ve Bouffard, 2012; Raver ve Zigler, 1997). Örneğin, üç yaşındaki bir erkek çocuk, anne babasından sözlü olarak yardım ister ve akranlarıyla uygun şekilde oyun oynar. Bu tür davranışlar, sosyal olarak yetkin ve çocuğun başkalarıyla olumlu ilişkiler geliştirmesine yardımcı olarak kabul edilmektedir.

Duygusal yeterlilik ise, kişinin amaçlarına ulaşmak için duygularını yorumlama, ifade etme ve yönetme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Campos vd., 1994; Saarni, 2000). Örneğin, üç yaşındaki bir kız çocuğu, ailesi onu anaokuluna bıraktığında ağlayabilir ama 15 dakika içinde sakinleşebilir. Duyguların bu şekilde kendi kendini düzenlemesi, duygusal yetkinliğin bir parçasıdır. Benzer şekilde, bazı araştırmacılar sosyal duygusal yeterliliği iki tür beceri seti olarak çerçeveledikler: içsel beceriler ve kişilerarası beceriler (Domitrovich vd., 2017). İçsel beceriler, bir çocuğun kendi duygularını, algılarını, düşüncelerini ve tutumlarını tanımasına ve düzenlemesine yardımcı olan içsel yeteneklerdir, kişilerarası beceriler ise başkalarıyla başarılı ve olumlu etkileşimler için gerekli yeteneklerdir. Bu nedenle içsel beceriler, öz düzenleme, olumlu zihniyetler ve başa çıkma stratejileri gibi duygusal yeterlilik olarak kabul edilebilir. Kişilerarası beceriler ise başkalarını dinleme, iletişim, iş birliği ve problem çözme becerileri gibi sosyal yeterlilik olarak değerlendirilmektedir.

**(0-36) Ay Arası Sosyal Duygusal Gelişim:** Anne ve bebek arasındaki ilişki yaşamın temelini oluşturmaktadır. Annenin psikolojik durumu bebeği doğrudan etkilemektedir. Annenin endişeli ve stresli olması bebekte huzursuzluk oluştururken, mutlu olması bebeğin de sakin ve mutlu olmasını sağlamaktadır. Bebekler duygularını ağlayarak ya belli başlı sesler çıkararak ifade etmektedir (Saticı, 2020). Bebeklerin ilk 5-6 haftasında sesli olarak ifadelerin ve istemsiz gülümseme gelişmeye başlamaktadır (Lavelli ve Fogel, 2005; Yavuzer, 2013). Bebeğin tanıdıklara gülümseyerek tepki vermesi 3. aydan itibaren başlarken korku duygusu 6. aydan itibaren gelişmeye başlamaktadır ((Alessandri vd., 1990). Yaklaşık olarak bir yaşın bitimine doğru çocuğun yürümeye başladığı dönemlerde, ona güvenli bir ortam sunulduğunda çocuk meraklarını daha kolay karşılarken; bunun zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimine olumlu katkı sunduğu unutulmamalıdır (Oktay, 1990).

İki yaş civarlarında taklit, utanma, ilgi çekme, rekabet, otoritenin kabulü gibi sosyal tepkiler gelişmeye başlamaktadır. Yetişkin yardımıyla basit faaliyetler yapmaya başlayarak aile faaliyetlerine katılan ve sosyal ilişki kurabilen birey olmaya başlamaktadır. İlk arkadaşlık ilişkilerinin başladığı iki yaş civarında çocuklarda bağımsızlık duygusu da gelişmeye başlamaktadır. Anne babanın desteği ile geliştirilen bu

davranış türlerinin tamamı sosyalleşme olgusunun ilk aşamalarını oluşturmaktadır (Yavuzer, 2013).

Üç yaş itibarıyla çocukta merak, cesaret ve rekabet duyguları gelişmeye başlamaktadır. Çocukların öfkelerini ifade etmeleri ve duygularını kontrol etme bu dönemde gelişmektedir (Ekinci Vural, 2018). Yine bu dönemde çocuklar ikili gruplar halinde oynarken daha kalabalık gruplarda oyun oynamayı da tercih edebilmekte ve iş birliğine dayalı oyunlar oynanmaya başlamaktadır (Ergin, 2015). Arkadaşıyla oyuncağını paylaşmak zorunda kaldığında ya da sevdiği veya sevmediği akranlarıyla oyun tecrübelerini yaşadığında hem sosyal hem de duygusal deneyimler edinmektedir. Bunlar çocuğun toplumsallaşma sürecinde ilk gerçek deneyimleridir (Oktay, 1990).

**(36-60) Ay Arası Sosyal Duygusal Gelişim:** 3-6 yaş arasındaki çocuğun ailesinde başlayan ve daha sonra okulunda devam eden sosyalleşme deneyimleri, yaşadığı sosyal duygusal gelişiminin temelleri bu dönemde atılmaktadır. Bu dönemdeki deneyimler ileriki yaşlarda çocukların sosyal ilişkilerini temellendirmesi açısından önemlidir. Bu dönemde çocuklar toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini ve insan ilişkilerini öğrenmeye başlamaktadır. Bu nedenle toplumsal deneyimleri yaşadığı okul öncesi eğitim kurumları ve kurumlarda çocukların sosyal duygusal gelişimlerinin desteklenmesi oldukça önemlidir (Ekinci Vural, 2018). Bu dönemde aynı zamanda ahlaki yargıların temellerinin atıldığı, okula başlamayla beraber vicdan gelişimi olduğu görülmektedir. Çocuklar hatalı bir davranışta bulduklarında bunu anladıkları, yalan söylediklerinde suçlandıkları ve bu durumların çocukların yaşlılarıyla geçinme becerisini geliştirdiği görülmektedir. Bu beceriler ileriki yıllarda sosyal ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır (Bacanlı, 1997).

Beş yaş civarında güven duygusu ve soğukkanlılık gelişmeye başlamaktadır. Bireysel ve toplumsal ilişkiler, benlik kavramı, evde, okulda, toplum içinde uyum belirgin olarak görülmektedir (Yavuzer, 2013).

Bu yaş gurubu çocuklar genellikle yetişkinleri memnun etmekten, kendisine verilen rolleri ve görevleri yerine getirmekten hoşlanmaktadırlar. Bu dönemde çocuklar sosyal olarak ailesine bağlı olsa da öğretmen ve arkadaşları onun için oldukça önemlidir. Yetişkinlere bağlılığı azalırken arkadaşları ile beraber olmayı daha çok istemektedirler (Oktay, 1990). Arkadaşlıklar, okul öncesi çocukların okul ve sonraki yaşam için önemli



olan etkileşim becerilerini geliştirebilecekleri önemli bağlamlardır ve aynı zamanda çocukların uyumu ve refahı için önemlidir (Buysse vd., 2003).

## **2.1. Sosyal Duygusal Gelişim Kuramları**

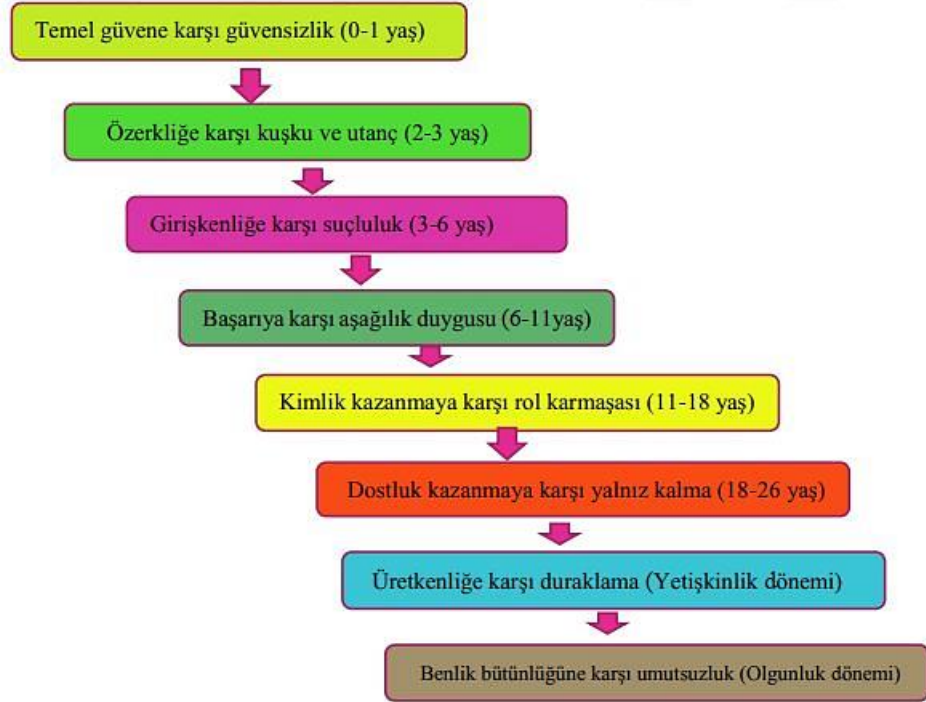
Sosyal gelişim, çocukların hayatı deneyimledikçe ve başkalarının eylemlerini ve bunlara eşlik eden tepkileri gördükçe, toplumda nasıl hareket edeceklerini öğrenmeye başlayacaklarını belirten çocuk gelişimi ile ilgili bir teoridir. Ayrıca bu deneyimler sayesinde yeteneklerini ve yeteneksizliklerini de öğreneceklerdir. Sosyal-duygusal gelişimi farklı bakış açılarıyla açıklayan kuramlar bulunmaktadır.

### **2.1.1. Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı**

Erik Erikson, yirminci yüzyılda erken çocukluk gelişimi için küçük çocukların erken yaşları bazen başarılı, bazen başarısız bir şekilde müzakere etme biçimlerine ışık tutan yeni bir çerçevenin ifade edilmesinde kilit bir rol oynadı. Erikson, küçük çocukların gelişiminin yalnızca psikoseksüel ve mekanik bir mercek değil, aynı zamanda kapsayıcı bir hümanist ve fenomenolojik merceklerle görülmesi gerektiğine inanıyordu (Maree, 2021). Cherry (2020), Erikson'un psikososyal gelişim teorisinin (1968), insanların tüm yaşamları boyunca insan gelişiminin incelenmesi için geniş bir çerçeve sağladığını belirtmektedir. Psikososyal teorisi, yalnızca erken çocukluk olaylarına ve insanların eğitimsel gelişimine odaklanmak yerine, eğitimsel ve sosyal etkilerin ve ilişkilerin insanların yaşamları boyunca kişiliklerine nasıl katkıda bulunduğunu ele almaktadır. Kişilik gelişiminin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu savunan Erik Erikson psiko-sosyal gelişimi sekiz dönemde incelemektedir (San Bayhan ve Artan, 2004). Psiko-sosyal gelişim dönemleri Şekil 1'de verilmiştir ve ilk beş aşama okul öncesi dönemi kapsamaktadır (Maree, 2021).

1. Temel güvene karşı Güvensizlik (bebeklik, 1-2 yaş): Bebeklerin bakımla ilgili ve güven ihtiyaçları yeterince karşılanmazsa kaygılı hale gelebilir ve başkalarına güvenmemeyi öğrenebilirler.
2. Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç (erken çocukluk, 2-4 yaş): Bu, bebeklerin daha bağımsız olma çabalarında, kendi iradelerini geliştirme sürecinde, fiziksel yeterlilikleri üzerinde, yeterli bir öz ve kişisel kontrol duygusu elde etmeleri gereken aşamadır.

3. Girişkenliğe Karşı Suçluluk (okul öncesi yaş, 4-5 yaş): Aşama 3'te, çocukların belirli görevleri kendi başlarına başarıyla tamamlamalarına izin verilmelidir. Bir şeyleri kendi başlarına denemeleri ve kendi yeteneklerini keşfetmeleri gerekiyor. Bunu yaparken, hedeflere ulaşma kararlılığını geliştirebilir ve yaşamlarında bir yön duygusu kazanabilirler.
4. Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu (okul çağı, 5-12 yaş): Bu, çocukların gittikçe karmaşıklaşan görevleri yerine getirmede daha yetkin ve daha usta hale geldikleri aşamadır. Bu süreçte bilinçli olarak yeni yetkinlikler kazanmaya çalışırlar. Önemli kişiler tarafından sürekli olarak teşvik edilir ve övülürlerse, yeterli bir yeterlilik duygusu ve özgüven kazanma şansları artar.
5. Kimlik ve Rol Karışıklığı (ergenlik, 13-19 yaş): 5. Evre sırasında çocuklar, yeterli bir benlik (kim oldukları) algısına ulaşmalarına ve başkalarından daha bağımsız hale gelmelerine yardımcı olmak için önemli kişilerin sürekli desteğine ve teşvikine ihtiyaç duyarlar. Bu amaçla, giderek karmaşıklaşan görevlerde başarıyı deneyimlemeleri için onlara (dikkatli bir rehberlik altında) fırsat verilmelidir.
6. Dostluk Kazanmaya Karşı Yalnızlık (erken ve gelişmekte olan yetişkinlik, 20-40 yaş): Bu aşamada, gelişmekte olan ergenler ve ergenler, güvenebilecekleri kilit kişilerle kurabilecekleri, sürdürebilecekleri ve ilerletebilecekleri yakın ilişkiler ararlar. Hassasiyetlerini kabul etmelerine izin veren ilişkiler kurmaları gerekir.
7. Üretkenliğe Karşı Durağanlık (yetişkinlik, 40-65 yaş): Bu, insanların yalnızca kendilerine değil, başkalarına da bakma becerisini kazanmaları gereken aşamadır. Bu aşamada başarılı bir şekilde ilerlemeyi başarırlarsa ve hatta sevgilerinin ve ilgilerinin karşılık bulduğunu hissetmeden başkalarını önemsemeyi öğrenirlerse, genellikle hayatlarında bir anlam ve amaç duygusu yaşarlar. Bu aşamada, insanlar genellikle yaşayan bir miras yaratmalarına yardımcı olacak çocuk sahibi olmaya derin bir ihtiyaç duyarlar.
8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (olgunluk, 65+): Yaşamın son aşamasında, insanlar özellikle ölüm ve ölümlülük fikri ile karşı karşıya kalırlar. Tipik olarak, bu aşamada insanlar hayatlarının başarılı olup olmadığını düşünürler (Erikson,1994; Maree, 2021).

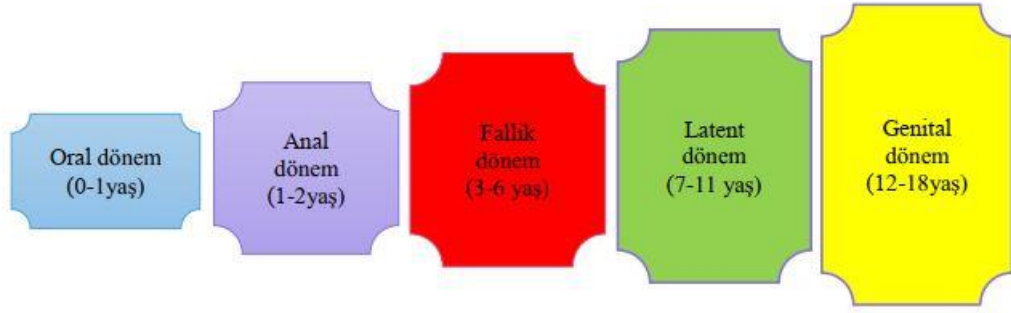


**Şekil 1: Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri**

(Pekşen Akça, 2020)

### 2.1.2. Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Freud, çocuk gelişiminin çeşitli aşamalarını ve bir çocuğun gelişim döneminde deneyimlediği duygusal zevkleri tanımlamıştır. Freud Psikoseksüel teori, insan doğasının “cinsiyet” ve “saldırganlık” gibi iki unsuruna odaklanmaktadır (Sauerteig, 2012). Freud kişiliğin başlıca bileşenlerini id, ego ve süperego olarak belirtmektedir (Rosenthal vd., 1981). Freud egoyu, id, süperego ve gerçekliğin taleplerine aracılık eden kişiliğin bir parçası olarak açıklamıştır. Freud'a göre id, esas olarak insanları en temel ihtiyaçlarını karşılamaya teşvik eden kişiliğin temel parçasıdır. Ego, “bildiğimiz” şeyleri ve bilgi ve bilinçli deneyimleri nasıl düşündüğümüzü ve organize ettiğimizi oluşturan kısımdır. Doğası gereği rasyoneldir, oysa id irrasyoneldir. Süperego ise, kişiliğin daha sonraki çocukluk döneminde bireyin sosyal etkilerle yetiştirilmesinin bir sonucu olarak oluşan bir parçasıdır (Boag, 2014; Lantz vd., 20121). Egonun en önemli görevi, id ve süperego arasında bir denge kurmaktır. Freud psikoseksüel aşamaları beşe ayırmıştır ve Şekil 2’de gösterilmiştir (Kesavelu vd., 2021).



## Şekil 2: Freud' in Psikoseksüel Gelişim Aşamaları

(Pekşen Akça, 2020)

1. Oral Dönem (0-1): Oral istek yeni doğan bebek için haz merkezidir. Bir bebeğin en erken bağlanması, oral ihtiyaçlarını tatmin eden kişiye, genellikle annesine olur. Optimal miktarda uyarı mevcut değilse, libidinal enerji oral tatmin tarzına sabitlenir ve bunun sonucunda gizli agresif veya pasif eğilimler ortaya çıkar.
2. Anal Dönem (1-2): Tuvalet eğitimi bu dönemde özellikle hassas bir görevdir. Ebeveynlerin yeterli performans arzusu, libidinal enerjiyi oral bölgeden anal bölgeye kaydırır. Çocuk, azarlanma, yetersiz hissetme ve uygun performansı göstermediği takdirde bakıcı tarafından olumsuz bir değerlendirme algılama yeteneğinin artmasıyla karşı karşıya kalır. Bu aşamadaki fiksasyon, anal kalıcılık (sürekli düzenlilik) veya anal dışa vuruculuk (tuhaf dağınıklık) şeklinde kendini gösterebilir.
3. Faillik Dönem (3-6): Bu belki de Freud'un psikoseksüel gelişiminin en tartışmalı aşamasıdır. Bu, çocuğun cinsel organlarıyla ilişkili zevki deneyimlemeye başladığı aşamadır. Bu ilkel cinsel gelişim döneminde çocuk, karşı cinsten ebeveyni olan Oedipus kompleksine olan saplantısının köklerini kurabilir.
4. Latent (Gizil) Dönem (7-11): Bu süre zarfında, libido nispeten bastırılmış veya yüceltilmiştir. Freud bu aşama için herhangi bir erojen bölge tanımlamadı. Çocuk artık okul, spor, ilişki kurma gibi etkinliklere odaklanarak dolaylı olarak dürtüleriyle hareket etmeye başlar. Bu aşamadaki işlev bozukluğu, çocuğun bir yetişkin olarak sağlıklı ilişkiler kuramamasına neden olur.
5. Genital Dönem (12-18): Çocuğun egosu bu aşamada tamamen gelişir ve daha sonra bağımsızlık arayışı içindedir. Anlamlı ve kalıcı ilişkiler kurma yetenekleri

somuttur ve cinsel arzuları ve aktiviteleri sağlıklı ve rızaya dayalıdır. Bir çocuk veya genç yetişkin bu dönemde işlev bozukluğu yaşarsa, anlamlı sağlıklı ilişkiler geliştiremez (Kupfersmid, 2019; Kesavelu vd., 2021)

### 2.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura, insan davranışını ele alma arayışında, “İnsanlar yetkinlikleri, değerleri ve davranış biçimlerini nasıl edinir?”, “İnsanlar davranışlarını nasıl motive eder ve düzenler?” gibi sorulara yanıt vermek istemiştir (Davidson ve Davidson, 2003). Sosyal Öğrenme Teorisine dayalı araştırma, Sosyal Bilişsel Teoriyi doğurmuştur. Bu teori, psikodinamik ve davranışçı teorilerden farklıdır, çünkü bu soruları ele almak için üç faktörü kapsamaktadır: kişisel etkiler, davranışsal etkiler, çevresel faktörler ve bunların etkileşimi. Üç faktörün ilişkisini açıklamak için ortaya atılan model “üçlü karşılıklı nedensellik” modelidir (Christiansen ve Tett, 2013). Spesifik olarak, kişiden söz edildiğinde, insanların sahip olduğu inançları, tutumları, bilgileri (önceki deneyimler), beklentileri ve hedefleri içeren kişilik özelliklerini tanımlamaktadır. Davranış, becerilere, uygulamaya ve öz-yeterliğe atıfta bulunurken, sosyal çevresel koşullara, acil veya daha geniş toplumsal bağlamlara ve etkilere atıfta bulunmaktadır (Tudge ve Winterhoff, 1993). Ayrıca teori, bir kişinin performans geri bildirimini kullanma ve ikna modelleme gibi sosyal etkileşimler yoluyla kişilik özellikleri, davranışlar ve beceriler gibi yeteneklerdeki değişimi etkileme yeteneğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla insan, tesadüfi yaşam olaylarını değerlendirerek kararlar alarak “kaderini”, yaşam içindeki gidişatını da değiştirebilmektedir. Ek olarak, bir kişinin kendi kendini eğitime, değişim ve öz düzenleme içeren kendini geliştirme becerisine büyük önem verilmektedir. Öz düzenleme, zorluklarla yüzleşirken nasıl davranılacağına ve neyin üstesinden gelineceğine karar vererek kendine rehberlik etmeyi gerektirir ve bu ahlaki davranış kapsamaktadır (Bandura, 1977).

## 2.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Duygusal Gelişimin Önemi

Okul öncesi dönem, gelişimin en hızlı olduğu ve çocukların temel becerilerini elde ettiği bir yaşam evresidir. Temel gelişim alanında belirli beceriler edinmiş olan çocuklar, bu becerileri ilerleterek sosyal ve duygusal becerilerin içeriğini oluşturacaklardır. Bu süreçte, ailelerin ve öğretmenlerin rolü büyük önem kazanmaktadır (Durlak ve Weissberg, 2011; Fettig, Santos ve Shaffer, 2012).

Okul öncesi dönemin bireysel ve toplumsal gelişim çıktılarına baktığımızda öncelikle değinilmesi gereken; okul öncesi kurumun çocuğun aileden sonraki ilk ve daha geniş sosyal ortamını temsil etmesidir. Çocuk, artık gününün büyük kısmını burada geçirir: yemek yer, susadığında su ister, okuldaki oyuncakları arkadaşlarıyla paylaşır, hikâye dinler, hikâye anlatır, sosyalleşir, güçlü ve zayıf yönlerini fark eder. Aile ortamında görüp edindiği becerileri burada genişletir ve ilerletir (Katrancı, 2014).

Bir çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi diğer gelişim alanlarının gelişiminden daha önemli olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedeni, bu tür gelişimsel yetenekleri aşılamanın, alışkanlık olarak bir çocuğun davranışsal tepkileri ve anlayışıyla bağlantılı olmasıdır. Gelişmiş duygusal farkındalık ve sosyal beceriler için artan potansiyel ile bu, yeni yürümeye başlayan çocuğunuzun duygularını daha iyi iletmesine yardımcı olmak için iyi bir fırsattır. (Demircioğlu, 2016).

Aile ve okul öncesi dönemde sosyal duygusal gelişimi desteklemenin önemi büyüktür. Çocuklar, çatışma çıktığında kullanacakları araçlara sahiplerse başkalarıyla başarılı bir şekilde etkileşim kurabilirler ve sosyal duygusal yeterliliğe sahip çocukların sosyal yaşamları daha iyi olmakla kalmaz, akademik performansları da etkilenmektedir. Okula karşı tutumları daha olumlu olmakta ve daha yüksek akademik performans göstereceklerdir (Funk ve Ho, 2018). Sosyal duygusal gelişim alanında eksikliği olan çocuklar, saldırganlık, suç işleme ve madde kullanımı dahil olmak üzere zorlayıcı davranışlar açısından daha yüksek risk taşımaktadır (Domitrovich vd., 2017; Funk ve Ho, 2018).

Okul öncesi dönemde çocuklarda topluluk duygusu oluşturup güçlü ilişkiler kurarak, sosyal duygusallık da dahil olmak üzere tüm gelişim alanları geliştirilmelidir. Çocukların tüm yönleri ile desteklenerek gelişimin tamamlanması ileriki dönemlerde başarıya

götürecektik. (Easton, 1997; Heishman ve Kochhar-Bryant, 2010). Bu yüzden okul öncesi dönemde sosyal duygusal gelişim değerlidir, önemlidir ve dikkate alınmalıdır.

Sosyal ve duygusal gelişim, bir çocuğun ilk yıllarda duygularını anlamayı, ifade etmeyi ve yönetmeyi öğrendiği süreci ifade eder. Bu, bir çocuğun gelecekteki ilişkileri uygun şekilde kurmak için doğru şekilde duygularla meşgul olma potansiyelini içerir. Hem olumlu hem de olumsuz duyguları yönetmek, empati geliştirmekten ve hem doğru hem de yanlış duygusu geliştirmekten gelir (Davidson ve Davidson, 2003).

Sosyal-duygusal beceriler, çocuğun dış dünyaya bağlanması için çok önemlidir. Çocuğun bu becerileri öğrenmeyi güdüler. Doğumdan sonra bebek çevresindeki insanlara maruz kaldıktan hemen sonra sosyal ve duygusal gelişim başlar. Ebeveynler çocuklarını sosyo-duygusal farkındalık kazanmaları için destekleyerek, aslında sosyal ve duygusal gelişim sürecini hızlandırabilir (Tudge ve Winterhoff, 1993).

Sosyal ve duygusal beceriler aynı zamanda çocuğun okulda ve yetişkin olduğunda da iş yerinde ve tüm yaşamında daha iyi performans göstermesine yardımcı olmaktadır. Mizaç, duygu düzenleme, empati, sosyal beceriler, ilgi gibi pek çok özellik çocuğun sosyal becerileri ile ilgilidir (Durlak ve Weissberg, 2011;

Ebeveynler çocuklarına sosyal-duygusal gelişim becerisi kazandırma gücüne sahiptir. Bu sorumluluk, çocuğun etraftaki insanlarla etkileşim kurmayı öğrenmesi için gerçek zamanlı bir şanstır. Çocuklar, aile bireylerini ve sosyal çevrelerindeki bireylerin hareketlerini taklit eder. Bu nedenle, çocuklar çevrelerindeki dünyayla ilgili empati ve farkındalık geliştirmek için doğrudan fiziksel, duygusal ve sosyal deneyimlerden etkilenmektedir (Fettig, Santos ve Shaffer, 2012).

### **3. OKUL ÖNCESİNDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

Yaşamın ilk yıllarında geliştirilen temel sosyal duygusal becerilerin, daha sonraki çocukluk yıllarında daha karmaşık becerilerin geliştirilmesi için temel oluşturmaktadır (Yörükoğlu, 2000). Çocuklukların ilk üç yılında sosyal duygusal gelişiminin gecikmesi yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde sıklıkla problemlili davranış sergilemesine ve sosyal uyumsuzluğa, okul uyumsuzluğuna ve düşük okul performansına neden olmaktadır (Shonkoff, 2010; Denham vd., 2012). Bu bakımdan sosyal duygusal gelişimin gecikmemesi için etkileyen faktörlerin belirlenip üzerinde durulması gerekmektedir. Sosyal duygusal gelişimi etkileyen faktörleri aile, akademi, teknoloji ve sosyal çevre başlıkları altında incelenecektir.

#### **3.1. Sosyal Duygusal Gelişimde Aile Faktörü**

Çocuklar doğumdan itibaren gözlem yaparak ve gözlemlenen davranışları taklit ederek yeni davranış biçimleri edinmektedir (Shaffer ve Kipp, 2013). Ebeveynler çocuğun sosyal/duygusal gelişiminin ilerlemesinde en büyük destekçisidir. Çocuk gelişim dönemlerinin her aşamasında aile bireylerine yakındır ve aile bireylerinin davranışları üzerine kişiliğini inşa etmeye devam eder. Aile üyeleri, bakıcılar ve öğretmenlerle sürekli temas, erken ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olur. Çocuğu doğru şekilde yetiştirmek için diğer önemli becerilerle birlikte duygusal gelişime odaklanmak çocuğun empati geliştirmesine yardımcı olur. Özellikle aile bireylerinin tutumu çocuğun sosyal duygusal gelişiminde önemlidir çünkü bu tutumlar çocuk tarafından modellenmektedir (Demircioğlu, 2016). Farklı tutumlar çocuklar farklı etkiler oluşturmaktadır. Örneğin, ‘‘değersizlik’’ duygularını yoğun yaşayan çocukların ebeveynlerinin ilgisiz olduğu, baskıcı-otoriter bir tutuma maruz kalmış çocukların sosyal hayatta akarlarına karşı baskıcı veya tam tersi aşırı pasif olabilmektedirler (Ogelman ve Ersan, 2014).

Ailelerin çocuklarına sağladığı maddi ve manevi imkanlar onların sosyal duygusal gelişimini doğrudan etkilemektedir. Yapılan çalışmalarda, sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerde yetişen çocukların, ev ortamlarında maddi destek eksikliği nedeniyle artan sosyal ve duygusal kaygılar açısından daha büyük risk altında olduklarını ve saldırganlık, akranlarıyla bir araya gelmekte güçlük gibi sosyal beceri düzeylerinde anlamlı farklılıklar



olduğunu ortaya çıkarmıştır da göstermiştir (Moore, vd., 2009; Vesely vd., 2013; Schmitt vd., 2018).

Aviles vd., (2006)'nin yapmış olduğu çalışmalarında, düşük gelirli ailelerdeki çocuk ve ergenlerin sınırlı sosyal-duygusal beceriler geliştirmeleri, okulda başarısızlık yaşamaları ve daha fazla antisosyal ve şiddet içeren davranışlar sergilemelerinin olası olduğunu belirtmişlerdir.

Son yıllarda boşanma oranındaki artış göz önüne alındığında, ebeveyn evliliğinin sona ermesinin çocukların uyumunu etkileyip etkilemediği, daha da önem kazanmıştır. Çocuklar boşanmadan farklı etkilenmelerine ve uyum sağlamalarına rağmen, genellikle boşanmamış ailelerdeki çocuklara göre daha fazla davranışsal, duygusal, sağlık ve akademik sorunlar yaşamaktadır (Anderson, 2014). Bu farklılıklar mutlaka kalıcı değildir, ancak istatistiksel olarak anlamlıdır ve çalışmalar ve çeşitli sonuçlar arasında tutarlıdır. Araştırmaların büyük çoğunluğu, ebeveyn boşanması ile çocuklarda daha sık görülen davranış sorunları, düşük akademik başarı ve kötüleşen fiziksel ve psikolojik koşullar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmıştır (Clarke-Stewart ve Brentano, 2006).

Ayrıca ayrı olan babaların mali desteğinin, annelerin ebeveynlik stresini önemli ölçüde azalttığını ve bu durumda annelerin ebeveynlik davranışlarını önemli ölçüde artırdığını dolayısıyla çocukların sosyal-duygusal becerilerinde fayda sağladığı belirtilmektedir (Lee, 2018).

### **3.2. Sosyal Duygusal Gelişimde Okul ve Öğretmen Faktörü**

Okul aileden sonra en iyi sosyal çevre imkânlarının tanımlandığı yerdir. Okulda çocukların hem akademik hem sosyal hem duygusal gelişimi olmaktadır. Bu nedenle çocukların sağlıklı akran desteği almalarında, akademik başarısının artmasında ve sosyal duygusal becerilerin geliştirilmesinde okulundaki eğitimin ve öğretmenin rolü büyüktür (Durualp, 2014). Çocuklar okulda yaşitlarıyla iş birliği içinde çalışma, grup oyunları oynama imkânı bulmaktadırlar. Ayrıca paylaşmayı, sıra beklemeyi başkalarının haklarına saygı duymayı ve kendi haklarını korumayı öğrenmektedirler. Bu bakımdan okul, çocukların daha girişken ve özgüvenli olmalarını aynı zamanda sosyal duygusal gelişimi açısından önemlidir (Yörükoğlu, 2000).

Çocukların iletişim, iş birliği, paylaşım, sıra alma, müzakere ve problem çözme gibi sosyal becerilerini teşvik etmek ve geliştirmek için sosyal zamana ihtiyaçları vardır.

Teneffüsün diğer faydaları arasında artan öğrenme, daha iyi sınıf yönetimi, fiziksel refahı, paylaşmayı, ilişki kurmayı ve iletişim becerilerini geliştirme yer almaktadır ve tüm bu faydalar sosyal gelişim için önemlidir (Garner vd., 2010). Çocukların kendilerini değerli ve bağımsız hissettikleri bir ortam yaratmak önemlidir. Sosyal duygusal beceriler, teneffüsler de dahil olmak üzere oyun yoluyla çocukların birbirleriyle etkileşime girmeleri için bolca zaman tanınarak doğal olarak desteklenmelidir. Küçük çocuklar sosyal duygusal yeterlilik geliştirmezlerse, akademik başarı elde etmeleri zor olacaktır (Askeland, 2019).

Araştırmalar, karmaşık ve çok boyutlu olan sosyal duygusal becerilerin davranış ve okul başarısıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermektedir (Scorza vd., 2015). Okul başarısının, çocukların sosyal-duygusal beceri ve stratejilerinin temeli okulun ilk yıllarında inşa edildiğini öne sürülmektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin sosyal ve duygusal becerileri ve motivasyonu anaokulunda okuyabilmekten daha önemli olarak değerlendirdiklerini ayrıca, öğretmenler ve küçük çocuklar arasındaki ilişkiyi çocukların benlik anlayışlarını geliştirmede olumlu bir faktör ve sosyal duygusal gelişimlerini desteklemede öncü bir özellik olarak tanımlamaktadırlar (Raver ve Knitzer, 2002; Heller vd., 2012).

Çocukların duygusal tepkilerine duyarlı olan öğretmenlerin, sosyal duygusal becerileri yeterince gelişmemiş çocuklar ile olumlu ilişkiler geliştirdiği belirtilmektedir. Tam tersi olumsuz öğretmen ilişkileri çocuklar için bir stres kaynağı olup ve çocukların okul uyumunu bozabilmektedir. Olumsuz öğretmen-çocuk ilişkilerinin sonuçları, çocukların olumsuz sosyal ve duygusal davranışlarının devam etmesine neden olmaktadır (Raver ve Knitzer, 2002; Silver vd., 2005). Bu bakımdan sosyal duygusal gelişim için öğretmen çocuk ilişkisi önemli bir faktördür. Sosyal duygusal gelişim de öz düzenleme, öz farkındalık, motivasyon, empati ve sosyalleşme yeteneğini gibi insan davranışının dış ve iç yönlerini geliştirmektedir bu bileşenler de okul başarısını çeşitli şekillerde etkilemektedir (Shala, 2013).

### **3.3. Sosyal Duygusal Gelişimde Arkadaş ve Oyun Faktörü**

Okul öncesi dönemde sosyal duygusal gelişimi etkileyen en önemli faktörlerden biri de akranlardır, arkadaşlardır. Arkadaş, çocukların sosyal duygusal gelişime etkilerine bakıldığında; arkadaş-akran birlikteliğinin sağladığı ortam, çocuğun diğer bireylerle kendini

karşılaştırma olanağı sunmaktadır. Çocuklar bir yönden yeteneklerine dair geri bildirim alırken öteki yönden de çocuklar sergiledikleri davranışları başka çocukların yaptıklarına göre iyi veya kötü olması açısından değerlendirmektedir (Ekici Vural, 2018).

Çocuklar bu şekilde aile içinden öğrendiği sosyal özellikleri arkadaş çevresinde deneyimleme fırsatı bulmaktadır. Çocuk burada başkalarının istek ve ihtiyaçlarını fark etmeyi, sosyal olarak kabul edilen davranışları benimsemeyi öğrenmektedir. Bu bakımdan arkadaş ilişkileri sosyal duygusal becerilerin kazanılması konusunda bir katalizör görevi görmektedir (Yağan Güder ve Güler Yıldız, 2016).

Çocuklukta arkadaş ilişkileri ve buna bağlı olarak gelişen sosyal duygusal beceriler genellikle oyun vasıtasıyla gelişmektedir. Erikson ve Freud'e göre, oyun çocukların iç dünyasının bir yansımasıdır. Çocuklar endişelerini, çatışmalarını ve korkularını oyun vasıtasıyla çözmektedirler. Çocuklar oyun esnasında kendilerini daha rahat hissettikleri için gerçek duygularını sergilemeye daha meyillidirler (Santrock, 2015).

Oyun gurubu aynı zamanda sosyal olarak uyumu da beraberinde getirmektedir. Çünkü oyun gurubunda birtakım kurallar ve sosyal ilişki biçimleri vardır. Çocuklar bu oyun ortamında sergiledikleri davranışları, arkadaşlarının verdiği tepkilere göre değiştirmektedir veya kendi hayatına yerleştirmektedir (Yağan Güder ve Güler Yıldız, 2016).

### **3.4. Sosyal Duygusal Gelişimde Teknoloji Faktörü**

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle beraber hemen hemen her evde internet, bilgisayar, tablet, akıllı cep telefon gibi araçlar mevcuttur. Evde bulunan bu teknolojik araçlara çocuklar direkt ya da dolaylı olarak maruz kalmaktadırlar. Özellikle internet alt yapısının ve hızının gelişimi, teknolojik araçların kullanımını arttırmaktadır. Bu bakımdan teknolojinin çocukların sosyal duygusal gelişimini üzerindeki etkileri konusu daha da önem kazanmaktadır (Seven, 2019).

Çocukların teknolojik araçları kullanılmasının olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Örneğin; okul öncesi dönem çocukları için hazırlanmış programları izlemek ve oyunları oynamak, çocukların kavram gelişimine, hak ve sorumluluklarının farkında olmasına, toplumsal rol ve kültürün öğrenmesine katkı sağlarken, uygun olmayan programların izlenmesi veya uzun süre teknolojik araçlarla

vakit geçirilmesi, çocukların diğer çocuklarla iletişimlerinin sınırlı düzeyde olmasına ve sosyal ilişkilerinde yetersizliğe neden olmaktadır (Büyükbaykal, 2007; Ergin, 2015).

Rosen vd., (2014) teknolojik araçları her seferinde uzun süre kullanan çocuklar, duygusal zekâ becerilerinin ve karakter özelliklerinin gelişimi gibi insan alışverişinin temel işlevlerini kaybetmeye başlayabileceğini belirtmektedir. Yine çocukların teknolojik araçları uzun kullanımın, insan iletişimi için gerekli olan bilişsel empati, saygı, paylaşma, arkadaşlık kurma, liderlik, sosyal beceriler, çatışma çözme, dinleme, şefkat ve hoşgörü gibi davranışın değerli yönleri dahil olmak üzere gerekli kritik yaşam becerilerini yeterince edinmeyeceğini ve gelişim alanlarının yeterince gelişmeyeceğini açıklamaktadır (Rosen vd., 2014; Haughto vd., 2015).

#### 4. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bireyler, güçlü yanlarını ve sınırlarını tanıma, iletişim kurma, duygularını düzenleme, çatışmaları çözme, amaçlarına uygun hedefler ve planlar yapma, başkalarını anlama, stresi yönetme, farklılıklara saygı duyma vb. birçok beceriye yaşamları boyunca ihtiyaç duyarlar. İnsanlık tarihi kadar eski ve birlikte yaşamının kaçınılmaz bir gerekliliği olan, bilişsel süreçler üzerindeki etkilerinin yanı sıra kişisel ve kişiler arası süreçlere olan katkılarının kabul edilmesi ve bu becerilerin geliştirilebileceğini görerek öğrenmeyi destekleme çabalarının merkezinde yer almıştır. Bu bağlamda sosyal ve duygusal öğrenme, kişinin duygularını tanıması ve yönetmesi, olumlu hedefler belirlemesi ve bu hedeflere ulaşması, başkalarının bakış açılarına saygı duyması, olumlu ilişkiler sürdürmesi, sorumluluk duygusu, kararlar alma ve kişilerarası problemlerle yapıcı bir şekilde ilgilenme gibi becerilerin değerlendirilmesi gerekir. Başka bir deyişle, sosyal ve duygusal kazanımların ya da çocuğun beceri, tutum ve değerlerini geliştirme sürecinin değerlendirilmesi önemlidir (Cooper, 2009)

The Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL, 2015), sosyal duygusal becerilerin değerlendirilmesinde bazı özelliklerin değerlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır ileriye dönük beş boyut altında ele alan bir model önermiştir. Bu modele göre, bireyleri yaşamları boyunca etkileyen beş yeterlik vardır ve bunlara sahip olmaları gerekir: (1) öz farkındalık, (2) öz yönetim, (3) sosyal farkındalık, (4) sorumlu karar verme ve (5) ilişki becerileri. “Öz-farkındalık”, kişinin güçlü yönlerini ve sınırlarını doğru bir şekilde değerlendirmesini ve iyi temeller üzerine inşa edilmiş bir özgüven ve iyimserlik duygusuna sahip olmasını içerir (Denham & Brown, 2010). Bu boyut altında, kişinin kendi duygularını tanıması ve tanımlaması, duygularını ortaya çıkaran durum ve koşulları anlaması, kişisel ihtiyaç ve değerlerinin farkında olması, kendini doğru algılaması, kendi yeterliliğine inanması ve maneviyat sahibi olması gibi beceriler yer almaktadır Çocukların sosyal ve duygusal özelliklerinin değerlendirilmesi ilişkilerde duyguları yönetme, farklı duygu ve bakış açılarını uyumlu hale getirme, sosyal ve duygusal ipuçlarına duyarlı olma, net iletişim kurma, duyguları etkili bir şekilde ifade etme, sosyal durumlarda başkalarıyla iletişim kurma, ilişki kurma, ekip çalışması, güvenilirlik, liderlik ve ikna etme, davranış sergileme, yönetme becerilerini içerir (Yavuzer, 2013).

Öz-farkındalığa sahip olmak, bilişsel kapasite de dahil olmak üzere bir üst bilişe işaret eder (Zhou ve Ee, 2012). “Öz yönetim”, kişinin farklı durumlarda duygu, düşünce ve davranışlarını etkili bir şekilde düzenleme becerisidir. Öz farkındalık boyutu; stres, kaygı, öfke ve depresyonla başa çıkma, dürtüleri kontrol etme, kendine ve başkalarına zarar verici davranışlarda bulunma, içsel bir motivasyona sahip olma, umut ve iyimserliği harekete geçirme, ideal performans sergileme gibi becerileri içermektedir (Ekici Vural, 2018).

Öz yönetim becerileri okul öncesi dönemden itibaren gelişmelidir. Bu boyun değerlendirilmesi çok önemlidir çünkü öz yönetim becerileri zayıf olan çocukların akademik başarı ve performansta ve kişilerarası ilişkilerde güçlük yaşadıkları belirtilmektedir (Yağan Güder ve Güler Yıldız, 2016).

“Sosyal farkındalık”, başkalarının bakış açılarını anlama ve onlarla empati kurma ve başkalarının benzerliklerini ve farklılıklarını takdir etme becerisini içerir ve okul öncesi dönemden itibaren sosyal beceriler ile ilişkili olarak yaşam boyu gelişmeye devam eder (Cooper, 2009)

Sosyal beceriler içerisinde en önemli özelliklerden biri olan “bakış açısı” boyutunun değerlendirilmesi, başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama, özgecilik gibi becerileri içerir (Santrock, 2015).

“Sorumlu karar verme”, etik davranış, sosyal normlar, benlik ve başkalarının iyiliği çerçevesinde kişisel davranış ve sosyal etkileşimler hakkında yapıcı ve saygılı seçimler yapma ve çeşitli eylemlerin sonuçlarını gerçekçi bir şekilde değerlendirme yeteneğidir (CASEL, 2015).

Okul öncesi dönemde durumları ve sorunları açıkça tanımlama ve analiz etme, sonuçları değerlendirme, sorunları çözme, etkili kararlar verme, zorluklara ve engellere yapıcı bir şekilde yaklaşma, öz değerlendirme ve yansıtıcı düşünme, kişisel ve etik sorumluluklar alma gibi beceriler bulunmaktadır ve değerlendirme yapılırken aile bireylerinin çocuk ile etkileşim özelliklerinin de ele alınması önemlidir (Kress ve Elias, 2006). Bu bağlamda, bu becerilere sahip çocukların okul kurallarına uymaları, yıkıcı davranışlardan kaçınmaları ve okulda iyi olma halini destekleyici tutumlar sergilemeleri beklenmektedir (Denham ve Brown, 2010).

## 5.SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİMİN DESTEKLENMESİ

Sosyal duygusal becerileri geliştirmeyi hedeflemiş okul öncesi programa kaydolmuş çocuklar, çocuklukta ve yetişkinlik yaşamında başarılı olmak için gereken becerileri kazanmaktadır. Funk ve Ho'ya (2018) göre, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek için kullanılan en önemli iki uygulama, ilişki kurma ve amaçlı öğretimdir. Güvene dayalı ilişkiler kurmak, bir çocuğa güvenlik sağlamaktadır. Çocuklar soru sormakta, bağımsız olarak problem çözmekte, yeni aktiviteler denemekte ve kendilerini sözlü olarak ifade etmekte daha rahat hissedeceklerdir (Funk ve Ho, 2018). Çocuklar ve aileleri ile kademeli olarak ilişkiler kurulmalıdır. Bu, kaliteli bir okul öncesi programının önemli bir parçasıdır (Corso, 2007). Pozitif etkileşimler, saygılı ilişkileri geliştirmeye ve küçük bir çocuğun hayatında olumlu bir fark yaratmaya yardımcı olacaktır. Bu etkileşimlerin gerçekleşmesi için fırsatlar oluşturarak, çocuklar onaylanmış hissedeceklerdir. Çocuklarla olumlu ilişkiler kurmak için, öğretmenlerin bu fırsatları kasıtlı olarak her gün sınıflarına yerleştirmeleri gerekmektedir (Dombro vd., 2011). Funk ve Ho (2018)'e göre ikinci en önemli uygulama, sosyal duygusal becerilerin öğretilmesi konusunda kasıtlı olmaktır. Bir sınıfın günlük programına dahil edilebilecek sosyal duygusal gelişimi desteklemenin birçok başarılı yolu vardır. Funk ve Ho (2018), bunun nasıl yapılacağına dair birçok öneri sunmaktadır. Sosyal duygusal gelişim, çocuk kitapları, etkinlikler, öğretilebilir anlar, özel övgü, modelleme ve görsel ipuçları kullanılarak desteklenebilmektedirler.

Çocukların oyun yoluyla anlamlı faaliyetlerde bulunabilmeleri de gerekmektedir. Oyun fırsatları çocukların ilgi alanlarına, yetenek düzeylerine ve geçmişlerine dayalı olmalıdır (Corso, 2007). Oyun ister çocuk ister öğretmen tarafından başlatılsın, küçük çocuklar için en güçlü öğrenme stratejilerinden biridir (Graue, 2009). Sosyal becerilerin öğrenilmesi için stratejiler, tamamı oyun yoluyla yapılabilen betimleme, modelleme, prova ve rol oynamayı içermektedir (Corso, 2007). Küçük çocuklara çeşitli öğrenme deneyimleri için fırsatlar sağlamak sosyal duygusal becerilerini geliştirmektedir. Dolayısıyla sosyal duygusal gelişimi desteklemesinde oyunun katkısı büyüktür.

Sosyal duygusal gelişimi desteklemenin başka bir yolu da çocuklara kitap okumaktır. Çocuk kitaplarını okumak güçlü bir sosyal duygusal öğrenme aracıdır. Çocuklara yüksek sesle kitap okuyarak ve onlara açık uçlu sorular sorarak birçok sosyal duygusal becerinin

alıştırması yapılmaktadır (Funk ve Ho, 2018). Bu, çocuklara kitapla ilgili kendi deneyimlerini tartışmaları için zaman tanınabildiği bir rutindir. Çocuk kitapları duyguları, problem çözme tekniklerini tartışmanın ve bunları çocukların kendi deneyimleriyle ilişkilendirmenin harika bir yolu olmaktadır (Funk ve Ho, 2018).

Sosyal duygusallık da dahil olmak üzere tüm gelişim alanlarını desteklemeye yönelik bir başka yaklaşım da Bütüncül Eğitim'dir. Bu, Ron Miller (Heishman ve Kochhar-Bryant, 2010) tarafından desteklenen bir eğitim şeklidir. Bütüncül eğitim, Heishman ve Kochhar-Bryant (2010) tarafından, tüm kişinin rafine edildiği bir öğrenme topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Gelişim entelektüel, duygusal, sosyal, fiziksel, sanatsal, yaratıcı ve ruhsal olarak desteklenir. Bütüncül eğitim, bütün bir çocuk, çocuk merkezli bir eğitim yaklaşımıdır. Bütünsel Eğitim içinde çocuklar, öğrenme ortamının ve öğrenmenin kendisinin gelişiminde aktif katılımcılardır. Heishman ve Kochhar-Bryant (2010), çocuğun bütününe bazı özelliklerini sağlar. Bu özellikler empati, yaratıcılık, güven, entelektüel aktivite ve sosyal yeterliliği içerir. Bu özellikleri desteklemek, çocukların okulda ve yetişkinlikte başarılı olmaları için sağlam bir temel oluşturur (Heishman ve Kochhar-Bryant, 2010).

Tüm çocuğa odaklanarak sosyal duygusal becerileri geliştiren başka bir eğitim programı da Waldorf eğitimidir. Bu eğitim programı, Rudolf Steiner'in çalışmasına dayanmaktadır. Steiner, Avusturyalı bir filozof, bilim adamı ve eğitimcidir. Çocukların post-endüstriyel dünyanın engellerini aşabilmeleriyle ilgilenmektedir (Easton, 1997).

Waldorf eğitimi, çocukların çevrelerinde ve öğrenmelerinde aktif katılımcılar olduğu bir öğrenme topluluğu oluşturmayı amaçlamaktadır. Öğretmenler görsel sanatlar, müzik ve dokunsal sanatları tüm konu alanlarına entegre etmektedir. Sanat, gelişimin her aşamasında kritik kabul edilmektedir. Sakinleştirici bir ortam yaratmak için müzik ve hikâye anlatımı kullanılmaktadır. Öğretmenler ve çocuklar tarafından oluşturulan çevre, çocukların şükran, uyum, saygı ve esenlik duygularını etkilemektedir. Waldorf eğitiminde öğretmenler çocuğun başını, ellerini ve kalbini beslemektedir (Easton, 1997). Bir topluluk duygusu oluşturarak ve güçlü ilişkiler kurarak, sosyal duygusallık da dahil olmak üzere tüm gelişim alanları geliştirmektedir (Easton, 1997; Heishman ve Kochhar-Bryant, 2010).



Erken çocukluk döneminde sosyal-duygusal gelişim bebeklik döneminden itibaren başlar. Sosyal-duygusal gelişim, bebeklik döneminde ebeveyn ve çocuk arasındaki bağ kurarak başlar ve doğal ortamda diğer aile üyeleri, akranlar ve diğer yetişkinlerle (örn. öğretmenler) etkileşim kurarak erken çocukluk boyunca devam eder (Christiansen, & Tett, 2013).

Erken sosyal-duygusal beceriler, bir ebeveynin karşılığında bebeğin ihtiyaçlarını karşılmasıyla sonuçlanan fiziksel rahatsızlığı ifade etmeyi içerir. Sosyal-duygusal becerilerin üniter bir tanımı olmamasına rağmen, üzerinde anlaşmaya varılan ortak özellikler arasında başkalarıyla etkili ve olumlu etkileşimler, olumlu ilişkiler başlatma ve sürdürme, etkili bir şekilde yönetme yeteneği yer alır (Durlak & Weissberg, 2011).

Çocuklarda başkalarına karşı olumlu davranışlar sergileme, dikkatli olma ve zorlu görevlerde sebat etme gibi özellikler çocukların sosyal çevrelerini taklit etmesi sayesinde daha hızlı gelişir. Erken çocukluk dönemindeki sosyal-duygusal beceri gelişimi kritik bir rol oynar ve yaşam kalitesinin yanı sıra okula hazır bulunuşluk ve daha sonra yaşamdaki akademik başarı ile önemli ölçüde bağlantılıdır (Campos, Mumme, Kermoian & Campos, 1994).

Okul öncesi eğitime başlayan ve zorlayıcı davranışlarda bulunan çocukların tahmini oranı %14 ila %30 olarak bildirilmiştir (Boag, 2014), çünkü sınıfta başarılı olmak için yaşa uygun sosyal-duygusal becerilerden yoksundurlar. Bu da sınıfta öğrenme fırsatlarının kaçırılmasına, akademik başarısızlığa, zorlayıcı davranışlarda bulunma olasılığının artmasına ve sonunda ileriki yıllarda okulu bırakmaya neden olabilir (Aviles, Anderson & Davila, 2006).

Çoğu çocuk sosyal ve duygusal gelişim süreçlerini içeren becerileri ev ortamında doğal olarak kazansa da, gelişimsel gecikmeleri veya engelleri olan çocuklar, sosyal etkileşimleri, duyguları ifade etmeyi veya alıcı ve/veya ifade edici iletişimi anlama eksikliği gösterebilirler (Haughton, Aiken & Cheevers, 2015).

İlk yıllarda sosyal-duygusal gelişimde ebeveynlerin rolü çok önemlidir. Okul öncesi, anaokulu ve okul çağındaki çocuklar için kullanılmak üzere tasarlanmış çok sayıda müdahale veya müfredat vardır. Çocukların sosyal ve duygusal becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan eğitim müfredatlarının

tümü yalnızca engelli küçük çocukların sosyal-duygusal gelişimine odaklanmaz ve/veya aile veya ebeveyn bileşenlerini içermez (Fox & Boulton, 2005).

Sınıf ortamlarındaki sosyal-duygusal müdahaleler, çocukların toplum yanlısı davranışlarını artırma sözü verse de, engelli veya engelli olma riski taşıyan küçük çocuklar için ev ortamlarını hedeflemek için sayısız neden vardır; bu, Erken Müdahale/ Erken Çocukluk Özel Eğitim üzerine kuruludur (Jennings & DiPrete, 2010).

Erken Çocukluk Özel Eğitiminin varsayımlarının en yaygın dayanağı, engelli küçük çocukların aileleri ve doğal ortamlarla ilgili olmasıdır. Bu ilkelere örnek olarak şunlar verilebilir: evler ve aileler, engelli bebekler, yeni yürümeye başlayan çocuklar ve küçük çocuklar için birincil bakım ortamıdır (Odom & Wolery, 2003),

Ebeveyn-bebek etkileşimlerini güçlendirme, duyarlı ortamlar yaratarak destek sağlama, ev ortamlarında öğrenme fırsatları sağlama ve aile- merkezli planlama gibi müdahalelerin yerel ve ulusal kapsamlarda ele alınması, çocukların sadece sosyal ve duygusal gelişimlerini değil, bilişsel, dil, cinsel ve ahlak gelişim alanlarını da güçlendirir (Campos, Mumme, Kermoian & Campos, 1994).

Tüm gelişim alanları hep birlikte ele alındığında, erken müdahalenin ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin önemini ve ebeveynlerin çocuklarının gelişimindeki rolünün önemi açıktır. Ek olarak, gelişim yetersizliği yaşayan küçük çocuklar için, ebeveyn eğitimi ve koçluğunun, ebeveynlerin çocuklarının gelişimlerini desteklemek için müdahaleleri uygulama becerilerini artırmada oldukça etkili olduğunu gösteren çok sayıda araştırma vardır (Egger & Angold, 2006).

## 5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sosyal duygusal gelişim, küçük bir çocuğun başarılı bir yetişkin olabilmesi için geliştirilmesi gereken yetidir. Sosyal duygusal beceriler, diğerlerinin yanı sıra hedef belirleme, empati, sorumlu karar verme, güven, konsantrasyon, sebat, etkili iletişim ve problem çözmeyi içermektedir (Durlak ve Weissberg, 2001; Fetting vd., 2012). Çocuklarda sosyal duygusal gelişim, hayatta başarılı bir sonuç elde etmek için hayati önem taşımaktadır. Tüm çocukların sosyal becerileri geliştiren etkinliklere katılması gerekmektedir. Sosyal olarak duygusal olarak yetkin olmayan çocuklar, çocuklukta ve yetişkinlikte zorlayıcı davranışlar açısından risk altındadır.

Okul öncesi eğitimcileri, her gün sınıfta sosyal becerileri geliştirme fırsatına sahiptir ve çocuklara güvenli, besleyici ve öngörülebilir bir ortam sağlayarak sınıfta sosyal duygusal becerileri geliştirmelidirler. Ayrıca çocuklar kendilerini güvende hissettiklerinde, sınıfa aktif olarak katılmaları daha kolay olmaktadır ve güvene dayalı, besleyici ilişkiler kurulduğunda kendilerini değerli hissederler ve daha bağımsız hale gelebilmektedir. Öğretmenlerin bu tür ilişkiler kurması, çocukların sosyal duygusal gelişimlerinin yanı sıra bilişsel gelişimlerine de katkı sağlanmaktadır (Funk ve Ho, 2018).

İlişki kurmanın bir başka önemli yönü de öğretmenler ve aileler arasındadır. Aileler bir çocuğun ilk öğretmenidir. Öğretmen, ailelerle iletişim kurarak bir çocuğun tercihleri ve ilgi alanları hakkında fikir edinebilmektedir. Sosyal duygusal gelişimdeki en önemli faktörlerden biri ebeveynlere, özellikle de annelere bağlıdır (Cooper vd., 2009). Okul öncesi öğretmenleri, bir çocuğun ailesine olumlu katkıda bulunabilmektedir. Aileleri sosyal duygusal becerilerin önemi ve evde nasıl geliştirecekleri konusunda bilgilendirmelidir.

Sonuç olarak, sosyal duygusal yeterliliğe sahip olmayan çocukların zorlayıcı davranışlar sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğunu not etmek önemlidir. Sosyal duygusal beceriler, okul öncesi dönemde destelenmelidir. Okul öncesi sınıfları için sosyal duygusal öğrenme programları oluşturulup bilinçli olarak sosyal duygusal beceriler öğretmelidir ve bu programlara aile bileşeni de dahil edilmelidir.

## KAYNAKLAR

- Alessandri, S. M., Sullivan, M. W., & Lewis, M. (1990). Violation of expectancy and frustration in early infancy. *Developmental Psychology*, 26(5), 738.  
<http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.26.5.738>
- Anderson, J. (2014). The impact of family structure on the health of children: Effects of divorce. *Linacre Quarterly*, 81(4), 378–387.  
<https://doi.org/10.1179/0024363914Z.000000000087>
- Askeland, D. (2019). Social emotional development in early childhood. Northwestern College, Iowa
- Aviles, A. M., Anderson, T. R., & Davila, E. R. (2006). Child and adolescent social-emotional development within the context of school. *Child and Adolescent Mental Health*, 11(1), 32-39.
- Bacanlı, H. (1997). Gelişim ve öğrenme. (5. Bs.). Nobel.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. doi:10.1037/0033-295x.84.2.191
- Başal, H. A. (2003). Nasıl mutlu çocuk yetiştirebilirim. Marpo Kültür Yayınları.
- Baysal Metin, N. (2016). Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi. Pegem Akademi.
- Boag, S. (2014). Ego, drives, and the dynamics of internal objects. *Frontiers in psychology*, 5, 666.
- Brassard, M. R., & Boehm, A. E. (2011). *Preschool assessment: Principles and practices*. Guilford Press.
- Buysse, V., Goldman, B.D., & Skinner, M.L. (2003). Friendship formation in inclusive early childhood classrooms: What is the teacher's role? *Early Childhood Research Quarterly*, 18, 485–501. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2003.09.007>
- Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(28), 31-44.

- Campos, J. J., Mumme, D., Kermoian, R., & Campos, R. G. (1994). A functionalist perspective on the nature of emotion. *Japanese Journal of Research on Emotions*, 2(1), 1-20.
- Caselman, T., ve Self, P. (2008). Assessment instruments for measuring young children's social-emotional behavioral development. *Children & Schools*, 30(2), 103–115.
- Christiansen, N. D., & Tett, R. P. (2013). *Handbook of personality at work* (applied psychology series). New York: Routledge.
- Clarke-Stewart, A., & Brentano, C. (2006). *Divorce: Causes and consequences*. Yale University Press.
- Cooper, J. L., Masi, R., & Vick, J. (2009). Social-emotional development in early childhood: What every policymaker should know.
- Corso, R. M. (2007). Practices for enhancing children's social-emotional development and preventing challenging behavior. *Gifted Child Today*, 30(3), 51-56.
- Cunha, F., & Heckman, J. (2007). The technology of skill formation. *American economic review*, 97(2), 31-47.
- Çağdaş, A. (1997). İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri (Yayınlanmamış Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, H. A., & Balat, G. U. (2018). Sosyal-duygusal gelişim değerlendirme ölçeği: 48-66 aylık çocuklar için uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 74-87.
- Çittçi, Hande (2015). Sosyal-Duygusal Gelişim Değerlendirme Ölçeği: 48-66 Aylık Çocuklar İçin Uyarlama Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Davidson, F. (Producer), & Davidson, J. (Director). (2003). *Bandura's social cognitive theory: An introduction*. Davidson Films. Retrieved from <https://video.alexanderstreet.com/watch/bandura-s-social-cognitive-theory-an-introduction>
- Demircioğlu H. (2016). Sosyal duygusal gelişim:Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi (N. Baysal, Ed.). Ankara, Pegem Akademi.

- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Zinsser, K. (2012). Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education Journal*, 40, 137-143.
- Denham, S. A., Caverly, S., Schmidt, M., Blair, K., DeMulder, E., Caal, S., ... & Mason, T. (2002). Preschool understanding of emotions: Contributions to classroom anger and aggression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(7), 901-916.
- DeVries, R. (1997). Piaget's social theory. *Educational Researcher*, 26(2), 4-17.
- Domitrovich, C. E., Durlak, J. A., Staley, K. C., & Weissberg, R. P. (2017). Social-Emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child Development*, 88(2), 408-416. <https://doi.org/10.1111/cdev.12739>
- Durlak, J. & Weissberg, R. (2011). Promoting social and emotional development is an essential part of students' education. *Human Development*, 54(1), 1-3
- Durualp, E. (2014). Ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin cinsiyet ve sınıfa göre incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26: 13-25.
- Easton, F. (1997). Educating the whole child, "head, heart, and hands": Learning from the Waldorf Experience. *Theory Into Practice*, 36(2), 87-94.
- Egger, H. L., & Angold, A. (2006). Common emotional and behavioral disorders in preschool children: Presentation, nosology, and epidemiology. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47(3-4), 313-337.
- Ekinci Vural, D. (2018). Erken çocukluk döneminde gelişim: Sosyal duygusal gelişim (Ç. Gür, Ed). Pegem Akademi.
- Ergin, H. (2015). Gelişim psikolojisi: Duygusal Gelişim (S. A. Yıldız, Ed.). Nobel.
- Erikson, E. H. (1956). The problem of ego identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 4(1), 56-121.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity: Youth and crisis* (No. 7). New York, NY: WW Norton

- Farrer, S. (2004). School-based program promotes positive behaviour, reduces risk factors for drug use other problems. *Nida Notes. National on Drug Abuse*, 18 (6), 1-6.
- Fettig, A., Santos, R., & Shaffer, L. (2012). Helping families connect early literacy with socialemotional development. *Young Children*, 67(2), 88-93.
- Fox, C. L., & Boulton, M. J. (2005). The social skills problems of victims of bullying: Self, peer and teacher perceptions. *British Journal of Educational Psychology*, 75(2), 313-328.
- Funk, S. & Ho, J. (2018). Promoting young children's social and emotional health. *Young Children*, 73(1), 1-19.
- Graue, E. (2009). Reimagining Kindergarten. *The Education Digest*, 75(7), 28-34.
- Guralnick, M. (2011). Why early intervention works: A systems perspective. *Infants & Young Children*, 24 (1), 6-28.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkiler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93
- Haughton, C., Aiken, M., & Cheevers, C. (2015). Cyber babies: The impact of emerging technology on the developing infant. *Psychology*, 5(9), 504-518.
- Heckman, J. J. (1995). Lessons from the bell curve. *Journal of Political Economy*, 103(5), 1091-1120.
- Heishman, A., & Kochhar-Bryant, C. (2010). Effective collaboration for educating the whole child.
- Heller, S. S., Rice, J., Boothe, A., Sidell, M., Vaughn, K., Keyes, A., & Nagle, G. (2012). Social-emotional development, school readiness, teacher-child interactions, and classroom environment. *Early Education and Development*, 23(6), 919-944. doi:10.1080/10409289.2011.626387
- Humphrey, N., Kalamouka, A., Wigelsworth, M., Lendrum, A., Deighton, J., & Wolpert, M. (2011). Measures of social and emotional skills for children and young people: A systematic review. *Educational and psychological measurement*, 71(4), 617-637.

- Jennings, J. L., & DiPrete, T. A. (2010). Teachers effects on social and behavioral skills in early elementary school. *Sociology of Education*, 82, 135-159.
- Jones, S. M. i Bouffard, S.(2012). Social and emotional learning in schools: from programs to strategies. *Social Policy Report*, 26(4), 1-22.
- Kandır, A. (2003). *Gelişimde 3-6 yaş çocuğum büyüyor*. İstanbul, Morpa Kültür Yayınları.
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Sosyal duygusal değerlendirme aracının (ITSEA) farklı ekonomik düzeylerde uygulanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 41-61.
- Katrancı M., 2014. Okul öncesi eğitim ve önemi: Okul öncesi eğitime giriş (S. Seven, Ed.). Ankara, Pegem Akademi
- Kesavelu, D., Sheela, K., & Abraham, P. (2021). Stages of Psychological Development of Child-An Overview. *International Journal of Current Research and Review*, 13(13), 74-78.
- Kim, Y., & Baylor, A. L. (2006). A social-cognitive framework for pedagogical agents as learning companions. *Educational technology research and development*, 54, 569-596.
- Körükçü, Ö. (2019). Gelişim ile İlgili Bilgilerin Eğitime Yansıması: Erken Çocukluk Döneminde Gelişim II (K. Akyol, Ed.). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Kupfersmid, J. (2019). Freud's clinical theories then and now. *Psychodynamic psychiatry*, 47(1), 81-97.
- Lantz, S. E., & Ray, S. (2021). Freud Developmental Theory. In StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing.
- Lavelli, M., & Fogel, A. (2005). Developmental changes in the relationship between the infant's attention and emotion during early face-to-face communication: the 2-month transition. *Developmental psychology*, 41(1), 265. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.41.1.265>
- Lee, J. K. (2018). The role of gene and environment interplay in understanding potential mechanisms underlying parenting and children's social-emotional development (Doctoral dissertation, The Ohio State University).



- Maree, J. G. (2021). The psychosocial development theory of Erik Erikson: critical overview. *Early Child Development and Care*, 191(7-8), 1107-1121.
- Milfort, R., & Greenfield, D. B. (2002). Teacher and observer ratings of head start children's social skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 17(4), 581-595.
- Moore, K. A., Redd, Z., Burkhauser, M., Mbwana, K., & Collins, A. (2009). Children in poverty: Trends, consequences, and policy options. *Child trends research brief*, publication #2009-11. Washington, DC: Child Trends.
- O'Hagan M, Smith, M. (2004). *Early Years Child Care Education. Key Issues*. Edinburg: Elsevier Limited.
- Ogelman H, Ersan C. (2014). *Okul öncesi dönemde aile*. Pegem Akademi.
- Ogelman H. (2014). *Okul öncesi eğitime giriş:Okul öncesi dönem çocuğu ve akranları* (S. Seven, Ed.). Pegem Akademi
- Oktay, A. (1990). Türkiye'de okul öncesi eğitim. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-160.
- Ömerođlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydođan, Y., Çakan, M., & Özyürek, A. (2014). *Okul öncesi çocuklar için sosyal beceri destek eğitimi öğretmen rehber kitabı (OSBEP)*.
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J., & Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behavior in children and youth. *Journal of school health*, 70(5), 179-185.
- Pribble, L.M. (2013). *Early childhood preservice teachers' knowledge and application of social emotional assessment and intervention practices* (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Oregon, A.B.D.
- Raphael, D. (2011). Poverty in childhood and adverse health outcomes in adulthood. *Maturitas*, 69, 22-26.
- Raver, C. C., & Zigler, E. F. (1997). Social competence: An untapped dimension in evaluating head start's success. *Early Childhood Research Quarterly*, 12(4), 363-385. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(97\)90017-X](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(97)90017-X)

- Raver, C. C., & Knitzer, J. (2002). Promoting the emotional well-being of children and families (Policy Paper No. 3, p. 7). New York, NY: National Center for Children in Poverty, Columbia University.
- Ravitch, N.K. (2013). Development and preliminary validation of the social emotional assets and resiliency scale for preschool (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Oregon, A.B.D.
- Razza, R., Martin, A. ve Brooks-Gunn, J. (2010). Associations among family environment, sustained attention, and school readiness for low-income children. *Developmental Psychology*, 46(6), 1528-1542.
- Rich, H. L. ve Bush, A. J. (1978). The effect of congruent teacher-student characteristics on instructional outcomes. *American Educational Research Journal*, 15, 451-457.
- Rodker, J.D. (2013). Promoting social-emotional development of children during kindergarten: A Zippy's Friends program evaluation (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Pace University, New York, ABD.
- Rosen, L. D., Lim, A. F., Felt, J., Carrier, L. M., Cheever, N. A., Lara-Ruiz, J. M., Rokkum, J. (2014). Media and technology use predicts ill-being among children, preteens and teenagers independent of the negative health impacts of exercise and eating habits. *Computers in Human Behavior*, 35, 364–375. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.01.036>
- Rosenthal, D. A., Gurney, R. M., & Moore, S. M. (1981). From trust on intimacy: A new inventory for examining Erikson's stages of psychosocial development. *Journal of Youth and Adolescence*, 10(6), 525-537.
- Rudolph, S. M., & Epstein, M. H. (2000). Empowering children and families through strength-based assessment. *Reclaiming Children and Youth*, 8(4), 207.
- Saarni, C. (2000). Emotional competence: A developmental perspective. In R. Bar-On & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace* (p. 68–91). Jossey-Bass.

- Saarni, C. (2001). Cognition, Context, and Goals: Significant Components in Social-Emotional Effectiveness. *Social Development*, 10(1), 125-29.
- San Bayhan P, A. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. Ankara, Morpa Yayıncılık.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim Psikolojisi: Life-span development*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Saticı (2020). *Gelişim psikolojisi: Bebeklik Dönemi*. Nobel.
- Sauerteig, L. D. (2012). Loss of innocence: Albert Moll, Sigmund Freud and the invention of childhood sexuality around 1900. *Medical History*, 56(2), 156-183.
- Schmitt, S. A., Lewis, K. M., Duncan, R. J., Korucu, I., & Napoli, A. R. (2018). The effects of “positive action” on preschoolers' social-emotional competence and health behaviors. *Early Childhood Education Journal*, 46(1), 141–151.
- Seven, S. (2019). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara, Pegem Akademi.
- Shaffer, D. R., & Kipp, K. (2013). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. Cengage Learning.
- Shaffer, D., & Kipp, K. (2014). *Developmental Psychology: Childhood and Adolescence*. Cengage Learning. California: Belmont.
- Shala, M. (2013). The impact of preschool social-emotional development on academic success of elementary school students. *Psychology*, 4(11), 787.
- Shonkoff, J. P. (2010). Building a new bio-developmental framework to guide the future of early childhood policy. *Child Development*, 81, 357-367.
- Shonkoff, J. P., Cameron, J., Duncan, G., Fox, N. A., Greenough, W., & Gunnar, M. R. (2004). *Childrens Emotional Development Is Built into the Architecture of Their Brains*. National Scientific council on the developing child.
- Sprung, B., Froschl, M., & Gropper, N. (2010). *Supporting Boys' Learning: Strategies for Teacher Practice, Pre-K--Grade 3*. Early Childhood Education Series. Teachers College Press. 1234 Amsterdam Avenue, New York, NY 10027.
- Squires, J. (2014). *Social-emotional assessment/evaluation measure (SEAM)*. Paul H. Brookes Publishing.

- Squires, J. ve Bricker, D. (2007). An activity-based approach to developing young children's social emotional competence. Baltimore, MD: Brookes Publishing.
- Squires, J., Bricker, D., & Twombly, E. (2015). ASQ:SE-2 user's guide. Baltimore, MD: Paul Brookes.
- Thomas, M. R. (2005). Comparing theories of child development. Belmont, CA: Cengage Learning.
- Tsai, H. L. A., McClelland, M. M., Pratt, C., ve Squires, J. (2006). Adaptation of the 36-month Ages and Stages Questionnaire in Taiwan: Results from a preliminary study. *Journal of Early Intervention*, 28(3), 213-225.
- Tudge, J. R., & Winterhoff, P. A. (1993). Vygotsky, Piaget, and Bandura: Perspectives on the relations between the social world and cognitive development. *Human Development*, 36(2), 61-81.
- Vesely, C. K., Brown, E. L., & Mahatmya, D. (2013). It takes two: Sensitive caregiving across contexts and children's social, emotional, and academic outcomes. *Early Education and Development*, 24(7), 960-978.
- Yağın Güder, S., & Güler Yıldız, T. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı (30. Bs.)*. Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı: Çocuk yetiştirme sanatı ve kişilik gelişimi*. Özgür.